Ami-säätiö, Amiedu
Valimotie 8
PL 151
00381 Helsinki

LAUSUNTO

13.10.2015

Eduskunnan Sivistys- ja tiedejaosto
Lausunto 14.10.2015 klo 10:00 HE 30/2015 vp
Kuulemispyyntö ja kirjallinen asiantuntijalausunto

HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE VALTION TALOUSARVIOKSI VUODELLE 2016

Suomen talouden rakennemuutos, kasvun pysähtyminen, velkaantuminen ja julkisen sektorin sopeuttamistoimet asettavat mm. Opetus- ja kulttuuriministeriön toimialoille tiukat reunaehdot. Hallinnonaloille kohdistuukin merkittävä määrärahavähennys vuoteen 2020 mennessä. Talousarvioesityksen mukaan ensi vuonna yksinomaa ammatillisen koulutuksen rahoitusta leikataan 70 miljoonaa ja vuonna 2017 peräti 190 miljoonaa euroa. Vaikka ammatillinen koulutus ei voi olla muusta yhteiskunnasta erillinen saareke, Ami-säätiö pitää rahoituksen suunniteltuja leikkauksia kuitenkin osin epätarkoituksenmukaisina.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjät ovat hyvin tietoisia merkittävistä uudistamis- ja muutostarpeista myös oman toimialansa kohdalla. Järjestäjät ovatkin käynnistäneet oman asiakaskuntansa muuttuviin vaatimuksiin ja omiin strategioihinsa perustuvia koulutuksen järjestämistä ja koulutuspalveluiden tuottamista koskevia kehityshankkeita yksin ja yhteistyössä seudullisen tai valtakunnallisen järjestäjäverkon kanssa. Tämä kaikki tietoisena siitä, että pääministeri Sipilän hallitusohjelmaa ei tueta jatkossa enää ministeriön Kesu -linjauksin ja toimialaa koskeva toimintalainsäädäntö osana alan reformia on suunniteltu uudistettavaksi vasta vuonna 2018. Ami-säätiön mielestä OKM:n koulutuksen normatiivisen ja informaatio-ohjauksen, koulutuksen järjestämisen ja tuloksellisuuden parantamisen sekä rakenteellisen kehittämisen hakkeet ovat kuitenkin perusteltuja ja tukevat niin yhteiskunnallisia kuin elinkeinoelämänkin odotuksia järjestelmän toimivuudelta.

Ammatillisen koulutuksen kehityshankkeet eivät Ami-säätiön näkemyksen mukaan kykene kuitenkaan uudistamaan ammatillisen koulutuksen toimialaa etupäässä rahoituksen leikkausten määräämässä aikataulussa; sen eri järjestäjien ajattelu- ja toimintamalleja, monimuotomenetelmien tehokasta käyttöönottoa tai työn tuottavuuden merkittävää kasvua. Vaarana onkin, että ammatillisen koulutuksen palveluaste sekä koulutuspalveluiden laatu ja vaikuttavuus heikkenevät ainakin keskipitkällä aikavälillä. Seurauksilla voi olla kauaskantoisia vaikutuksia ammattitaitoisen työvoiman saatavuuteen, työvoiman liikkuvuuteen työmarkkinoilla, yritysten ja yhteisöjen kilpailukyvyn ja työn tuottavuuden kehittämiseen sekä syrjäytymiskehityksen ehkäisyyn ja hoitoon.

Ammatillisen koulutuksen rahoituksen sopeuttaminen on suunniteltu toteutettavaksi ainakin oppisopimuskoulutuksen kohdalla ja vuoden 2016 osalta ns. ”juustohöylä” -periaatteella, mitä Ami-säätiö ei näe tarkoituksenmukaisena. Muun Suomen kehityksestä poiketen sekä nuorten ikäluokka, että työikäinen väestö kasvavat pääkaupunkiseudulla voimakkaasti vuoteen 2025 saakka. OKM otti tämän tosiasian huomioon allokoidessaan nuorten opetussuunnitelma-perusteisia paikkoja alueellisesti vuonna 2013 (OKM:n esitys vuosille 2014 – 2016). Tilanteessa, jossa tarjontaa jouduttiin supistamaan kansallisella tasolla, vahvat Helsingin

seudun järjestäjät saivat väestörakenteen muutosta vastaavan ja kansalaisten yhdenvertaisia koulutukseen pääsyn mahdollisuuksia varmistavan määrän paikkoja. Säätiö esittääkin, että vastaava aluepoliittinen tarkastelu toteutetaan kaikkien tulevien määrärahaleikkausten yhteydessä.

Talousarvioesitys leikkaa vuonna 2016 OKM:n rahoittamaa ammatillista aikuiskoulutusta -4,4 %. Oppisopimusmuotoisen ammatillisen lisäkoulutuksen määrällinen tarjonta vähenee -3 % ja rahoitus -3,4M€. Lisäksi Nuorten aikuisten osaamisohjelman rahoitus vähenee kuluvaan vuoteen verrattuna -35 % eli yhteensä -20M€. Leikkaukset ja suunnitelman mukaiset vähennykset kohdistuvat etenkin heikommassa työmarkkina-asemassa oleviin kansalaisiin, joilla on edessään vielä merkittävän mittainen työuraodotus. Jo toteutettu Noste -ohjelma vuosina 2003 – 2009 ja nyt meneillään oleva Nuorten aikuisten osaamisohjelma ovat perustuneet todelliseen tarpeeseen, mutta tuo tarve eli vailla ammatillista koulutusta olevien työikäisten kansalaisten kouluttaminen ei ole vielä kadonnut. Ami-säätiö korostaakin tarvetta erityistoimenpideohjelmien päivittämiselle ja jatkamiselle.

Ami-säätiö ilmaisee huolestumisensa siitä, miten ammatillista aikuiskoulutusta koskeva vastuunjaon muutos vuodesta 2017 tai 2018 lukien toteutetaan opetus- ja kulttuuriministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön välillä. OKM:ään siirtyvät TEM:n vastuilta mm. tutkintoon johtava työvoimakoulutus, luku- ja kirjoitustaidottomien maahanmuuttajien koulutus sekä osa ei-tutkintoon johtavasta ammatillisesta koulutuksesta. Tutkintotavoitteisessa koulutuksessa on usein kyse pitkistä prosesseista. Siksi on ilmeinen vaara, että ELY-keskukset vähentävät etenkin OKM:lle siirtyviä perustutkintoja koskevia hankintoja jo vuonna 2016 välttääkseen vuodelle 2018 kohdistuvia menovarauksia eli rahoituksellisia ”häntiä”. Tämä vaarantaa eräiden keskeisten toimialojen, mm. sosiaali- ja terveysalan tai sähköteknisen toimialan, ammattitaitoisen työvoiman saatavuuden järjestelmän murroskohdassa.

Ami-säätiö muistuttaa myös, että vuosina 2001 – 2002 toteutettu vastaava viranomaistoiminnan työnjaollinen ja rahoitusjärjestelmää koskeva muutos (omaehtoisen aikuiskoulutuksen rahoituksen muuttaminen lääninhallitusten hankintajärjestelmästä valtionosuusjärjestelmäksi) romahdutti useiksi vuosiksi ammatillisen aikuiskoulutuksen palveluasteen ja johti suureen määrään ammattitaitoisen opetushenkilöstön irtisanomisia. Tehdyn päätöksen vaikutuksia ei ennakoitu, eikä muutoksenhallintaa suunniteltu tai johdettu riittävästi.

Ammattikasvatusneuvos
Timo Karkola
johtaja, rehtori
Ami-säätiö, Amiedu